

téssel összehangzólag akarja képezni, önmívelődő, ki e cél felé törekedik, állodalom, mely mint embernevelő intézet e célt szemelőtt nem tévesztheti : mind ezek főleg a gyakorlati szépség létesítésére vannak utasítva, arra, hogy ép testben szép lélek fejlődjék ki.

Szépészeti tájékozásom végén szemembe ötlük — és a magyar irodalomban járatos olvasó ezt már régen észrevehette — mikép egész menete és iránya Hetényi János egyezményes rendszere értelmében fejlődik ki, s ha még élne, eredményét bátran elfogadhatná. Nekem valóban azon szerencse jutott, honunk ezen legtanultabb s legjózanabb philosophusával nézetben egyezhetni, s ha e sorok valóban rendszere szellemében volnának írva, ha azokat szépészeti irányban, részletesebb fejtegetéseinek tarthatnám Magyar Parthenona azon vázolatainak, miknek bővebb kivitelétől halála által eltiltatott : úgy ezen összeegyeztést nagyrabecsült boldogult társam nézetével, nem csak mint súlyos szavazatot fogadnám el tájékozásom igazsága mellett, hanem egyszersmind ohajtánám s örülnék, ha a tisztelt olvasó egész dolgozatomat egyenesen emlékezetének nyújtott tiszteletadónak tekinteni szíveskednék.

## MIKÓ-ÚJVÁR EMLÉKE.

GR. KEMÉNY JÓZSEFTŐL.

(Vége).

De ideje már, hogy azon kérdésre : Mikó Ferenc mikor, és mi okból építhette Mikó-újjvárat? visszatérjek.

Benkő Józsefnek (feljebb említett szavai szerint) e tárgy iránti vélekedése az, hogy Mikó ezen várat azért építette volna, mivel Bethlen Gábor, fejedelemsége előtt Csíknak főkapitánya lévén, Báthori Gábor akkori fejedelem 1644-ben alkaptánynnyá nevezte itt Mikó Ferencet, de ennek nem lévén birtoka azon székben, a törvénynek ily megsértéseért sokat zúgtak, mit Mikó igen sajnosan vett. Nem sokára azután főkapitányságot nyerve fejedelem Bethlen Gábortól, hihetőleg a birtoktalanságáért zógolódók nyelve megzabolázhatása végett, vagy pénzen vásárolt, vagy a fejedelemnek ott lévő birtokaiból, vagy a két szék öszverűgő ha-

táraiból adomány útján annyi földet nyert, hová lakházat és várat építhetne, még pedig oly feltétellel, hogy halála után ezen vár a fennevezett székre szállana, mit abból következtet Benkő, hogy az írt vár tulajdonossága Mikó Ferenc halála után nem a Mikó-családra szállott, hanem Csíkszékre. S az így nyert birtokra építette azután Mikó az említett Mikó-újárát. De Benkőnek ezen utólsó állítása helytelen, mivel, a mint az alább bé fog bizonyítani, Mikó halála után a várnak tulajdonossága nem Csíkszékre, hanem valójában maradékára szállott, s ennél fogva Benkőnek azon véleménye is alaptalan, hogy t. i. Mikó az általa épített várnak helyét a csíkiaktól azon feltétel alatt nyerte volna, miszerint halála után a vár Csíkszékre szálljon vissza.

Egyébiránt Mikó Ferenc alkapitányi kinevezését önmaga (kéziratában, nálam pag. 52.) így írja le: 1611. Engemet (a fejedelem Báthori Gábor) a jó istennek kegyelmes gondviselése által a csíki vicekapitánysággal ajándékoza meg az uram (Bethlen Gábor) akaratjából, és hogy újólág maga mellett bizonyos számú lovas, s gyalog hadakat írjak fel, kivel Váradra menjen, mindjárt tisztembe bocsáta. 25 esztendőbeli ifju koromban <sup>1)</sup>. Áldd meg isten s vezérelj ilyen ifjuságomban való becsületos tisztemet! hogy viselhessem dicséretesen más jó hadnagyoknak példájával előtted! Fogarasból azért kitérkezvén Csíkba Kelemen Mihály házához, az én tisztemmel való parancsolatokkal, ki akkoron főkirálybíró vala, igen kedvetlenül fogada, mindazáltal ott gyűlést hirdete a székeken, melyben mikoron én is beérkeztem volna a velem való levelekkel (mert commissarius nem vala, kinek szükségesképpen meg kellett volna lenni), a leveleket megadám, melyekben tisztemről parancsolt elsőbben a fejedelem, azután ajánlott az uram (Bethlen Gábor) más leveleiben a mi székely szokásunk szerént, azért engemet szállásomra bocsátván, mógok tanácskozásra maradván, végeztek felőlem, hogy engem, *mivel ott zálogom nincsen* <sup>2)</sup>, kapitánynak nem ismerheinek. Azután kihivatván egy paraszt, irástudatlan embert Fodor Bálintot, ez által kezdetek izengetni, ki mikoron nem tudja, vagy nem mert vala megmondani, mit akarjon, magam magyarázom meg, a mit ő meg nem mondhatta. De ebben bátor szívvel akarám magamat viselni, arra csak így felelék: mi-

<sup>1)</sup> Született tehát Mikó Ferenc 1586-ban.

<sup>2)</sup> Tehát 1611-ben Mikó Ferencnek még nem volt birtoka Csíkszékben.

vel mentse kegyelmetek magát, hogy engem kapitányoknak fel nem vehet, tudniillik, hogy *semmi zálogom, se lakhelyem itt nincsen*, én azon nem vetélkedém, sem az én tisztemet erővel nem oltalmazom, vagyon arra ki gondat viseljen, hanem az én uram ő nagysága kegyelmeteknek főkapitánya (azaz : Bethlen Gábor), én azon fő embernek szolgálja, erdélyi és igaz székely vagyok. Im ihól a mi kegyelmes urunknak ő felségének parancsolatja, ki nékem úgy, mint csíki vicekapitánynak szól, olvassa notarius uram. Elolvasván, abban parancsolta vala : írjanak fel 400 lovast, 300 gyalogot, mert a csíki gyalog ezelőtt való brassai harcon veszett vala, im azért kegyelmetek hallja, mit parancsol a fejedelem, ha ki szómat fogadja, harmadnapra mustrát hirdetek, attól becsülettel elveszem; ha ki szómat nem fogadja, bizony megbüntetem a mi kegyelmes urunktól, s egyszersmind főkapitányától nékem adott hatalommal. Így a harmadnap eljövén, hát mindenek engedelmesek és a mustrán jelen vagynak. Én azért az én hivatalomnak megfelelek, és a kik hozzám jó akarattal voltak, úgymint Szentmiklósi Gurzó Márton, Bernárd János, Bartalis Ferenc, Beke, azoknak barátságokat megköszönvén, a többekhez is, az időnek engedvén, jó kedvet mutattam, de azok azért ugyan nem szüntek alám vermet ásni, úgymint : Kelemen Mihály, Hadnagy Mátyás, Fodor Bálint, Ince Balás notárius, és titkon a szék nevével a fejedelmet búsíták velem, mert azonban ki sem indulhatván Csikból a mustra után harmadnap Forgács Zsigmondnak 24 zászlója alja, gyalogja Moldován való általfutáson nem érkezhettvén a lovassal, meghozák : a csíki úton jönnek. Ott én is elejükbe menék nem csak a hadakkal, hanem az egész csíki néppel, és a Nyíresben útjokat megállván, magokat megadák, minden fegyverektől őket megfosztván.“

Bizonyos tehát, hogy Mikó Ferencnek 1611-ben Csikban még semmi birtoka sem lévén, Mikó-újárát 1611-ben nem is építhette. 1613-ban october 23-kán választatván meg Bethlen Gábor fejedelemnek, és ezen választás által a csíki főkapitányság, melyet eddig Bethlen Gábor viselt, ürességbe jövén, hihető, hogy azzal az új fejedelem kedves nevendékjét és hív emberét Mikó Ferencet jutalmazta meg. S ekkor, de nemis előbb, adhatta Bethlen Gábor Mikónak a fenn említett csík-szeredai fejedelmi (fiscalis) részbirtokot az odavaló régi várnak romjaival együtt, és így Mikó

is csak 1613 után építhette sokszor említett Mikó-újvárat. Egyéb-iránt meg kell itt vallanom, hogy Bethlen Gábornak, a károly-fejérvári káptalan levéltárában meglévő fejedelmi adományos könyvét (librum regium) figyelemmel magam áttekintvén, Mikó Ferencnek egyéb csíki birtokára nem akadhattam, hanem Bethlen Gábornak csupán azon adomány-levelére, melynek tartalma szerint az írt fejedelem 1628. junius 16. Mikó Ferencnek „Camerario, Cubiculario et Consiliario nostro, ac sedium siculicalium Csík, Gyergyó et Kászon Supremo Capitaneo“ azon *Vacsáresi* részjzszágot adományozá, melyet nyújtodi Donáth Péter azért vesztett vala el, mivel hadi szolgálatot tenni elmulasztott.

Elhalálozván 1635-ben Mikó Ferenc, jzszágit s következőleg Mikó-újvárat is öröklötte egyedüli fia hidvégi Mikó József, a mi azokból bizonyos, a miket alább elé fogok hozni.

De Mikó József Mikó-újvárat hosszasan nem bírhatta, mert az akkor élt Haller Gábornak naplójában ezeket olvashatni: „1636. die 20. martii halt meg Baczában Mikó József.“ Nejétől Macskási Ilonától nem maradván gyermeke, I. Rákóci György parancsára Mikó Józsefnek magbaszakadása a fejedelmi fiscus által kihirdetett. Valósúl ez egy, a károly-fejérvári káptalan levéltárában meglévő hiteles jegyzőkönyvnek (protocollum) e soraiból: „Anno 1637. die 5 junii Generosus Dominus Franciscus Gál de Kénos nomine et in persona Spect. ac Magn. Domini Simonis Pécsi, et filiarum suarum Susannae, Francisci Kénosi, Christinae, Francisci Farkas, Judithae, Stephani Angyalosi Generosorum et Egregiorum consortium solemniter contradicunt, et protestantur super eo, quatenus Ill. Dominus Princeps totalem et integram portionem ipsorum possessionariam in possessione *Ecsellő*, et Comitatu Albensi, ipsos bono et optimo jure concernentem, et ab haeredibus emptitiam, qui adhuc superstites essent, *per defectum seminis Francisci Mikó publicari fecisset*, cum tamen praefatam portionem possessionariam non jure proprio, vel fisci, sed *potentia mediante primum ex collatione illegítima Seren. Principis Gabrielis Bethlen possedisset* (azaz Mikó Ferenc), *ut potentiariam hanc suam possessionem duntaxat mitigare posset* in praejudiciumque legitimorum possessorum . . . . . et haeredum annotati Simonis Pécsi, salva fraternitatis et affinitatis reverentia, et simbolo <sup>1)</sup> . . . . . certam sum-

<sup>1)</sup> A kihagyott szavak nem olvashatók.

mam pecuniae, puta florenos . . . . . erogando, sibi vendicasset (azaz Mikó Ferenc), jure quidem impignoratio, et de praesenti etiam eodem jure possideret et possedisset post decessum *illius filius Magn. Josephus Mikó, consequenterque Relicta ejusdem* <sup>1)</sup> *Helena Macskási* jure eodem emptio *possideret etiam ad praesens. Cui quidem publicationi* <sup>2)</sup> *idem Magn. Dominus Simon Pécsi, et posteritates ejusdem antelatorum consortium nominibus et in personis Generosus Franciscus Gál de Kénos contradixit.*“

Ugyan ekkor foglalta el, és magáévá tette I. Rákóci György Mikó Józsefnek, atyjáról reá szállott *báczai* jószágát, a miről akkori Szalárdi János, a nálam meglévő kézirati eredeti „Magyar Siralmas Krónikájának“ 216. lapján, 1637-re említvén az említett fejedelemnek erdélyi számos jószágait, így emlékszik: „Erdélyben Fejérvár, Fogaras Porumbákkal, Kerccel, Kománával, Déva, Alvinc, Balásfalva, Szamosújvár Lonával, mely Kovácsóczi István defectusán, *Báczával, mely Mikó József, Mikó Ferenc fia defectusán* . . . . . mind kezében valának.“ Az akkora élt Haller Gábor, a feljebb említett naplójában e dologról ezeket jegyezte fel: „1638. 14. maj. Fejérvárat lett vége az országos gyűlésnek . . . Mikó Józsefné vesztette el Baczá, híre is az vagyon, hogy gyermeke lett volna.“ Hogy Baczának ezen elfoglalása ellen Kékedi Zsigmond és Karathnai Ália Sámuel, kik ahoz jogot tartottak, 1638-ban elmentmondtak, de sőt a fejedelem ellen pereltek is, bizonyos az erről szóló azon 1638-beli oklevelekből, melyek a budai kamara levéltárában ma is még léteznek. Ugyan ekkor foglalta el az említett fejedelem *Vingárdot* kastélyával és az ahoz tartozó *ohábai, kákorai, kápolnai, sinai, gergelyfái, springi, mági* és *bizboi* részjószágokkal, melyeket osztópáni Pernyeszi Erzsébet, Szilvási Cyeszelicki Boldizsár özvegye Mikó Ferencnek s fiának Mikó Józsefnek adományozott vala, és a melyeket az írt fejedelem azután 1643-ban november 18-dikán fiának Rákóci Zsigmondnak a mártonfalvi, ecsellői és hosszútelki részjószágokkal együtt 4000 forintban lekötött (Az illető oklevél találatik a károly-fejérvári káptalan levéltárában). De hogy ugyan 1637-ben Mikó-újvára is a

<sup>1)</sup> Tehát 1637-ben június 5-dikén Mikó József már el volt halva, s özvegye vala Macskási Ilona.

<sup>2)</sup> Itt tehát csak is Mikó Józsefnek magbaszakadása iránti hirdetés (publicatio defectus seminis Josephi Mikó) érthető.

fejedelem számára foglaltatott legyen el, azt onnan tudom, hogy 1637-beli fiscalis számadásokat láttam, melyekben a fejedelemnek fogarasi „*Tisztartója*“ a „*Mikó-újrári Porkolábnak fizetésében küldött gabonáról*“ számolt.

Visszabocsátotta mindazáltal a fejedelem 1637. után Mikó-úvjárat Mikó József özvegyének Macskási Ilonának, a ki, említett férje halála után Alsó-Csernátoni Damokos Tamáshoz ment vala férjhez. Ekkor szűnt meg tehát Mikó-úvjára Mikó családnak további birtoka lenni, s ezen a juson lakta e várat 1647-ben Damokos Tamás, a honnan az említett évben mint Csíknak, Gyergyónak és Kászonnak főkapitánya, gyergyói alkapitány Szent-miklósi Bott Ferenchez következő sorait bocsátotta:

„Egregie Domine amice mihi benevole. Isten kegyelmedet kívánsága szerint való sok jókkal áldja meg. A mi kegyelmes urunk ő nagysága generalis gyűlésbe hívó regalissa béérkezvén, in paribus kegyelmednek megküldvén, kegyelmedek azért egybegyűlvén, mindjárt az ő nagysága kegyelmes parancsolatja continentiája szerint válaszszon bizonyos jó értelmű atyafiát a gyűlésben. Mivel azért Lazar István uram nem megyen ki a gyűlésbe, a mi a régi usus szerént reánk kapitány uramakra nézendő pénz, kegyelmedek azt küldje kezünkbe fogyasztás nélkül. Éltesse isten kegyelmedet sokáig kedves jó egészségben. *Datae ex Mikó-úvjára die 8 februarü Anno 1647. Egregiae Dominationis amicus benevolus Thomas Damokos.*“ m. p.

Ezen levélnek eredeti példányát, valamint az itt alább említendő 1715-beli vallatást is szíves vala szárhegyi gróf Lázár Miklós úr velem közölni, a kinek barátságos utasításának köszönhetem azt, hogy teljes meggyőződéssel állhattam el Benkő Józsefnek fenérintett azon állításától, hogy t. i. Mikó-úvjára Mikó Ferencnek halála után Csíkszékre szállott volna.

Damokos Tamás 1657-ben II. Rákóczi György fejedelmet a szerencsétlen lengyelországi hadba kísérvén, ott tatár rabságba esett, s Mikó-úvjára, említett nőjétől született gyermekeire ú. m. Damokos Gáborra, Erzsébetre (azutáni Abaffi Jánosnéra) és Ilonára (azután Fekete Ferencnére) szállott; de ezek még kisdedkoruak lévén, és azonban anyjuk is elhalván, szárhegyi Lázár István lett gyámnokuk, s így bírta egy ideig Mikó-úvjárat. Merítettem pedig ezen adatoknak nagyobb részét egy 1715-ben febru-

árius 13-kán és 21-kén Csík-szent-imrei Kovács István, és Csík-szék jegyzője Czíkó Ferenc által végbevitetett vallatásból, melynek ide tartozó türedékét itt közölni szükségesnek láttam:

„Testis Al-csíkszéki Szent-simoni Veres Péter nobilis annorum 76 juratus sic fatetur: a kérdésben azt tudom, hogy a Mikó-újjára marada néhai Mikó Józsefnére. Mikó Józsefnét vevé el feleségül néhai Damokos Tamás uram, s azon várban lakik is Damokos Tamás uram, és mi pénzt adánk a jobbágyért, s úgy marada a mi kezünk alá. Úgy hallottam az atyámtól, hogy az a vár volt Mikó Ferencé, Mikó Ferentől maradt a fiára Mikó Józsefre. — Testis Benkes János de eadem Szent-simoni, Endes Mihály uram jobbágya annorum 78. juratus sic fatetur: Tudom azt, hogy néhai Mikó Józsefnét vevé el feleségül néhai Damokos Tamás uram és a felesége jussán bírta Mikó-újjárát. Mikó József volt Mikó Ferencnek fia, ki a várat építette. Ezt így hallottam. Mikó Józsefnére szállott volt a vár az urától Mikó Józsefről. Ezt is hallomásból tudom. — Testis al-csíkszéki sögödi Mikó János uram, nobilis annorum 59 circiter, Mikor néhai Macskási Ilonát néha Damokos Tamás uram első feleségét, ki is annakelötte volt Mikó Józsefné, eltemették, tudom és emlékezem arra. Damokos Tamás rabságba esvén, akkor a Macskási Ilona, Damokos Tamásné asszonyom gyermekeit, ú. m. Abafi Jánosné asszonyomat Damokos Erzsébetet, és Fekete Ferencné asszonyomat Damokos Ilonát, vevé tutorsága alá a csíki várral együtt néhai Petki István uram ő kegyelme és ezen várban, s egyebütt is Damokos Gábort együtt taníttatta megemlített néhai Petki István uram ő kegyelme a maga gyermekeivel a maga tutorsága alatt. Azt is tudom, hogy ezen feljebb megírt három gyermekei Damokos Tamás uramat mikor kiválták a rabságból pogány kezéből, az anyjok Macskási Ilona ezüstnémű portékájával és várbeli tarackok árrával válták ki. — Testis csík-szeredai nagyobb György Ferenc privilegiatus, annorum 81. juratus sic fatetur: Én tudom, mikor néhai Damokos Tamás uram a Mikó-várat bírta. Az atyámtól úgy hallottam, hogy néhai Mikó Józsefnét vette volt el feleségül, s annak jussán bírta a várat, és azon feleségétől való volt Abafi Jánosné asszonyom, ezt tudom.“

Meg kell mindazáltal itt jegyezni, hogy a fennebbi valóságban hibásan íratott Petki István neve, mert nem ő, hanem százhegyi Lázár István volt a Damokos Tamás (kinek anyja csík-

szent-tamási Lázár Judit vala) gyermekeinek gyámnoká. Elöttem áll gróf Lázár Istvánnak azon levele, melyet Szárhegyről 1663-ban martius 16-kán fejedelem Apafi Mihályhoz írt, s a melynek tartalma ez:

„Nagyságod méltóságos levelét, melyet Kálnoki Mihály és Damokos Gábor uramék expositiójára nékem íratott Nagyságod, alázatosan vettem, continentiáját értem Kegyelmes Uram, mely dologról akarám én is Nagyságodat alázatosan in rei veritate informálnom. A mi a Damokos Tamás uram leányainak res mobilisét és részek szerint való kevés jószágocskájoknak állapotját illeti, Nagyságod Kegyelmes Uram így értse. Az asszonyok, néhai Damokos Tamásné asszonyomnak halála után gyámoltalan árva állapotra maradván, keresztyéni hivatalom szerint atyafiai szeretetből való affectiómból *én vettem vala gondviselésem alá a két leányait Damokos Gáborral együtt*, kit magam mellett tartottam, tápláltam mind addig, míg becsületes atyjafiaiak kedvek ellen és hírek nélkül meg nem házasodék, mely házasulása után sui juris kezdvén lenni, és nem csak magát, hanem a két leányokat illető bonumokat is helytelen helyen költeni és tékozolni, divisiót celebráltattam vala közöttök a tisztek által, a leányok részére tartozandó kevés jószágnak akarván atyjafiuképpen gondját viselnem, de az elmúlt időbeli változó állapotokban alkalmatosságot vévén magának Damokos Gábor uram, a leányok részére osztás szerint jutott jószágocskát és kevés mobiliseket is, az hol mit kaphatott, mind elfoglalta propria autoritate, s a mely gondviselőket szegény Damokos Tamás Uram, jószágának gondviselésére állított volt, azoknál valami proventust talált, kezekből kivévén és mind itt Csíkbán s ott künn lévő jószágában is hol mi adóssági voltak, mind felszedvén és kezéhez vévén (melyek két, vagy három ezer forintra felmentek a mint érttettem) olyan praetextussal, hogy az atyjának küldi, azt is mind elköltötte, tékozlotta, de a két leányoknak soha azokból e ruházatjokra, se egyéb szükségükre csak két forintot sem adott, s emküldött. A nagyobbik leánya <sup>1)</sup> Kegyelmes Uram, már emaritata lévén, a mi osztás szerint jutott kevés javai maradtak volt, kezéhez vette, a kisebbik leánya <sup>2)</sup> in capillis lévén, én tartom, de az is már elérvén a legitima actast, maga arbitriumában va-

<sup>1)</sup> Azaz : Damokos Tamásnak, Abaffi Jánosné Damokos Erzsébet.

<sup>2)</sup> Damokos Ilona, a ki azután Fekete Ferenchez ment, de magtalanul elhalt.

gyon, kit akar curátorának vallani mind magára s javaira való gondviselésre, ha azért Kálnoki Mihály <sup>1)</sup> curatorsága alá akar menni javaival együtt, semmi ellent benne nem tartok Kegyelmes Uram, mert eddig is nem magam hasznomra tartottam, de hogy kedve ellen a kapumon kiigazítsam, avagy pedig kevés javait nolle velle az ő kezéből kivévén, én adjam másnak. Nagyságod Kegyelmes Uram bölcsen és kegyelmesen megítélheti, miképpen illenék én hozzám, holott ha én az ő kedve és akaratja ellen valami jóvait kiadnám, jövendőben éntöllem, vagy maradékimtól venne másst helyébe. A mint informáltatott Nagyságod Kegyelmes Uram, hogy nem akartak volna a leányai Damokos Tamás uram szabadulására semmit adni, igazán írom Nagyságodnak, soha olyan szót töllek nem hallottam, sőt egynehány úttal azt mondották nagy keserves ohajtással, nem szánják az atyjok szabadulásáért mindeneket eladni, ha sehol csak egy pénzt érő jóvuk nem marad is nekik, ha azzal kitelhetik az atyjok szabadulására való summa, de mivel, Kegyelmes Uram, a Damokos Tamás uram csiki jószágá az osztás-kor tizenkét ház jobbágnál több nem lévén, most annál kevesebb, másutt is mind a maga és azon kívül gyermekeinek anyjokról maradt jószáguk is öszveséggel harminckét ház jobbágnál nem több, melynek árából, ha szintén árusa találkoznék is, *a nyolc ezer tallér summa* ki nem telnék. Jószáguknak jövedelmét én, Kegyelmes Uram, nem percipiáltam, mert csak három holnapig sem lehetvén én gondviselésem alatt, Damokos Gábor uram elfoglalván, a leányok része jószágat is lábos marhájukkal együtt kezéhez vette volt, a leányokat én magam költségemen tartottam, és, a mint feljebb is íram, azoknak se ruházatjukra, se egyéb szükségökre csak két forintot sem adott Damokos Gábor uram. A lövő szerszámok állapotját a mi illeti Kegyelmes Uram, melyek a *csiki várban* <sup>2)</sup> voltak, azoknak nagyobb része *Petki István* uramé ő kegyelméé, s enyimek voltak, *a talár Kámnak az országba való jöretelekor* <sup>3)</sup> takorítottak volt oda, négy apró tarackocskák lévén Petki urammal közös, azokban való részét, úgy tudom, Damokos (Tamás) uram maga bizonyos adósságában Petki uramnak adta

<sup>1)</sup> Kálnoki Mihálynak nője vala Damokos Kata, említett Damokos Tamás testvére.

<sup>2)</sup> Azaz : *Mikó-újvárban*.

<sup>3)</sup> Azaz : 1661-ben.

volt. A mint Nagyságod Kegyelmes Uram intimálja levelében nékem, hogy magaméból adnék szegény Damokos (Tamás) uram szabadulására, bizonyjára jó szívvel cselekedném, de azt tudják sok becsületes emberek, miképpen exhauriáltattam én minden értékemből *az elmúlt boldogtalan időben, sőt még mostan is nagy részével adós vagyok, melyet költsön kellett volt kérnem jóakaróimtól életem megmaradásáért.* Hosszas írásomról Nagyságodat, Kegyelmes Uram, alázatosan követem és könyörgök Nagyságodnak mint Kegyelmes Uramnak, ez aránt való helyes és méltó mentésemnek méltoztassék Nagyságod helyt adni. Tartsa meg isten Nagyságodat sokáig szerencsésen és boldogúl. Datum ex Szárhegy. 16. martii 1663. Nagyságodnak alázatos híve és szolgálja Lázár István.“

A mit Lázár István ezen levelében a következőzendő rövid szavaival „*az elmúlt boldogtalan időben... költsön kellett kérnem jóakaróimtól életem megmaradásáért*“, érintett, az itt figyelmet érdemel, mivel az Mikó-útvárának akkori történetével egybe vagon kötve. II. Rákóci György és Barcsai Ákos között 1660-ban folytonosan folyván a fejedelemség iránti véres versengés, Lázár István, a ki Rákóci pártját követte, Barcsai által elfogatott, Mikó-útvára, melyet Lázár István mint Damokos Tamás gyermekeinek gyámnoka, Rákóci hívségében megtartott, Barcsaiék által elfogaltatott és annak Rákóci elleni védelme Kálnoki Mihályra bízott. De Lázár István, fogságából titkon kimenekülve, esíki székelyeinek segítségével a várt ostrom alá vette s vissza is foglalta. Lázár Istvánnak 1660-beli elfogatását és kiszabadulása színe alatt tőle Barcsai által kicsikart számos pénznek említését leljük ugyan Bethlen János történeti munkájában is (197 lapon), de világosabban említi ezt Kazy (Lib. VIII. pag. 241.) e szavakkal: „Miseram plebem, qua nihil jam egentius, nihil spoliatus fuerat, gravissimis iterum tributis pressit (Barcsaius), animos idcirca omnium magis, magisque a se avertit. Ut nomen etiam Barcsaianum odissent, ac detestarentur, Andreae et Casparis Barcsaiorum, principii proxima cognatione junctorum, crudelitate et avaritia factum est. Illi Rákóciano nomini addictos, medios perinde, ac intimos, atrocibus injuriis insectato, in nonnullos immanem, ac foedam crudelitatem exercuerunt. Vernas (azaz: a szolgálkat) heros suos Vardinum (ott vala Rákóci) secutos, alios naribus, auribusque trun-

cabant, alios manibus mutilatos, ad ceterorum terrorem circummittebant. *Stephanus Lázár*, vir nobilis, pro Stephano Petkio (csíki főkapitány) Siculis Csíkiensibus jus dicens, in custodiam datus est. *Ut vitam servaret, duodecim florenorum millia addixerat, jamque partem aeris numeraverat, tamen adhuc supplicio destinabatur.* Eo interim arcte custodito, emissarii Barcsaiani, Siculis Csíkiensibus jam inde ad aevo Divi Stephani regis pulcherrima laude catholicis, Calvinianos vicatim praeficiunt, *arce vero Mikóniae (Mikó-útvár) Michaelem Kálnokiúm, virum ingenio severiorem praesse jubent.* Huic cum potentia crevit severitas, *sed apud siculos lenioribus remediis aptiores, valere non potuit.* Novis et intollerabilibus exactionibus irritati, mussabant primum, tum Praefecto illi duro et aspero disertis verbis renunciarunt: se quidem principem praesenti nunquam mercatos esse pecunia, Barcsaium proinde, utpote venalem, placere non posse. Atque his dictis, satellites, ministrosque male mulctatos rejecerunt. Per idem tempus Stephanus Lazarius ex arce Gergenia (Görgény) commodum elapsus, afflictos et dubios popularium animos erexit, quin etiam fortes effecit, *ausos impetu in arcem (Mikó-útvár) invadere, Praefecto-que, quem acerbius odissent, manus injicere.*“

Kiszabadult ugyan ekkor Mikó-útvára Barcsainak erőszakoskodása alól, de végső elpusztulását még sem kerülhette el, mert 1661-ben october havában Erdélyt pusztító törökök és tatárok dühének ellent nem tudott állani, s így vált rommá a vár, mely azon időben Csíknak nem csak díszessége vidékét, de annak némi oltalmára is vala. Ennek tulajdonosa Damokos Tamás pár évek múlva a tatár rabságból kiszabadulva és hazájába vissza térve, annak csak is romjait szemlélhette s bírhatta, de azt sem sokáig; mert 1678-ban Béldi Pálnak fejedelem Apafi Mihály elleni szerencsétlen mozgalmait pártolván, kénytelen vala hazáját újra odahagyni, és törökföldön menedéket és élete fentartását keresni. De itt is Apafi ellen törekedvén, ellene és nyugtalan bajtársai ellen az 1679-ben május 27-kén Gyula-Fejérvárt tartott országgyűlése a következő 11-dik törvénycikket íratla: „Szívünk fájdalommal tapasztaljuk a nyughatatlan elméjű emberek minő álnok praktikát gondolnak, s formáltanak volt az elmúlt időben Nagyságod fejedelmi székének elfordítására, édes hazánknak nagy romlásával, némelyik közülök a hazából elszökvén hamis vádosoknak

Nagyságod ellen való végben vitelére, mostan is azon praktikájokat folytatni meg nem szűnnek, úgymint uzoni Béli Pál, kereszt-szegi Csáki László, alsó-esernátoni *Damokos Tamás*, Paskó Kristóf, Belényesi Zsigmond és Kálnoki Bálint; viszont, kik azon praktikában egyet értettnek: Hallerkői Haller János, nagy-megyeri Keresztesi Sámuel, vargyasi Daniel István, szebeni Kálmán Kristóf és Cserei János, kik is az elmúlt 1678. esztendőbeli májusi és octoberi, ismét a jelen való 1679. májusi gyűlésünkben in notam perpetuae infidelitatis convincáltattak; és convincáltatván notátusoknak pronuciáltattak e hazának decretuma és articulussai szerint. Hogy azért másoknak rettentő példájokra emlékezetben maradjon, méltónak ítéljük, hogy ez articulusunkat is confirmáljuk, ellenek pronuciált sententiákat végeztük és concludáltuk.“

Ennek következtében foglaltatván el *Damokos Tamás*nak minden jószága, *Mikó-útvárának* romjai mint haszonnélküliek minden figyelem s gond nélkül maradtak, s így e várnak hajdani neve s emléke is elnémult oly annyira, hogy régi „*Mikó-útvári*“ elnevezését soha többé vissza nem nyerhette, ha bár 1714-ben erdélyi főhadi tábornok gróf *Steinville István* annak romjaira kerített és bástyás épületet, melyet azután 1764-től 1849-ig az első székely gyalog határ-ezrednek tisztjei laktak, emelt is, mert neve „*Szeredarár*“ra változott, és „*Mikó-útvári*“ hajdankori elnevezése és emléke csak is a múltnak mohos árnyéka alatt tűnik néha előnkbe.

## A HAZAI IRODALOM, TUDOMÁNY ÉS MŰVÉSZET SZEMLEJE

1849—53.

### II. MAGYAR NYELVTUDOMÁNYBELI MOZGALMAK.

Muzeumunk, visszapillantással a négy elmúlt év alatti tudományos és irodalmi törekvésre, folytatván újabb haladását, lehetetlen a nyelvtudományi mozgalomra is nem terjeszködni, miután a magyar nyelvtudomány összes tudományosságunk legsajátibb része, s alkalmasint leghathatósabb eszközlője. Mert a mely szerep másutt jut a nyelvtudománynak, azt nálunk sem viheti más semmi a nyelvtudományon kívül.